

Okulda Öğrencileri GÜdüleme Şekilleri

Cavit BİNBAŞIOĞLU

Eğitim ve öğretimin temelinde «güdü» (saik, motive) olduğu artık hemen bütün eğitim çevrelerince bilinmektedir. Güdü olmadan kişi hareket edemez ve hemen hemen hiçbir şey öğrenemez. Öğrensede bu tür öğrenme zorla yapılan bir öğrenmedir; eğitsel bir değer taşımaz. Burada önemli bir sorun ortaya çıkıyor : Okulda öğrencileri nasıl güdüleyeceğiz? Bunun yollarını bilmek, öğrenciyi ve öğretmeni birçok sıkıntıdan kurtaracaktır. Okullarımızda yapılan eğitimden gereği gibi sonuç alamamızın nedenlerinden biraz da bu konudaki tutumumuz sorumludur. Modern eğitim ve öğretimin altında «güdüleme» sorunu yatar.

Okulda öğrencilerin güdülenmesini gerçekleştirebilecek etkinlikleri üç bölümde inceleyebiliriz :

- (1) Okulun amaçlarına göre öğretim programı hazırlarken ve programda yer alacak ders ve konuları saptarken öğrencilerin içinde buldukları yaşları, bu yaşlarda görülen ilgi, ihtiyaç ve yetenekleri dikkate almak;
- (2) Okulun genel hayatında öğrencilerin yaptığı iş ve çalışmalarını yönetirken ve değerlendirirken öğretmen olarak yapacağımız güdüleme etkinliklerinin biçim ve tarzları konusunda bilgi sahibi olmak;
- (3) Öğrenciyi öğretim esnasında güdüleme yollarını bilmek.

Burada saydığımız üç maddeden ilki, ilk bakışta program yapımcılarını ilgilendirir. Program yapımcıları yaptıkları programın okulun amaçları ile birlikte öğrencinin «olgunlaşma düzeyi»ne de uygun olmasına dikkat etmek zorundadırlar. Çocuğu yaşının gerektirdiği zihin ve beden düzeyinin üstünde bulunan ders ve konularla karşılaştırmamak gerekir. Kendi anlayışımıza göre «Okulda şu ders ve şu konular öğretilmelidir» dediğimiz zaman, belki de öğrencilerin ilgi, ihtiyaç, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin sınırı dışına çıkıyoruz, demektir. Bu takdirde, öğrencinin doğasına aykırı hareket ediyoruz. Bu durumda, öğrenci, öğrenim için henüz olgunlaşmamış olacağı gibi, yapılacak güdüleme etkilerini de kabul edemeyebilir. Bunu en doğru şekilde saptayacak olan öğrencinin içinde bulunduğu yaşla ilgili olan eğitim psikolojisi bilimidir. O halde, program yapımcılarının bu bilime şöyle böyle değil, tam anlamı ile egemen olmaları gerekir.

Öte yandan, bir öğretim programı, ne derece «uygun» hazırlanırsa hazırlansın, ona gerçek kimliğini kazandıracak olan öğretmendir. Öğret-

men, bu programı öğrencilerin ilgileri ve çevre özelliklerine göre geliştirmek zorundadır. Bunun için, daha ders yılı başında, öğretim programında yer alan konuları öğrencilerle birlikte inceler. Bu programı sınıf-öğretmen işbirliği ile geliştirir. Bu sırada ortaya çıkan yeni konular programa eklenir. Yeni konuların ortaya konması bir güdüleme sonucudur. Böylece öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarına dayalı bir program ortaya çıkar. Bunun için okullarımızda— ilkokullarda olduğu gibi— öğretmen-öğrenci işbirliğine ihtiyaç vardır. Böyle bir işbirliği, öğretimin her evresinde gerekli olduğu gibi, özellikle yıllık plânlama ile ünite plânlamalarında da gereklidir.

Okulun genel hayatında öğrencileri güdülemek için pek çok fırsatlar vardır. Bunların bir kısmı yönetmeliklerle de saptanmıştır. Öğretmenin öğrencilere verdiği notlar, çeşitli şekillerdeki ödüllendirmeler, belli bir süre öğretim gördükten ve ilgili konuları öğrendikten sonra sınıf geçme, çeşitli nedenlerle okuldan uzaklaştırma, okulda yer alan sosyal kol çalışmaları bunlar arasındadır. Bir öğretmen olarak, bu fırsatları iyi kullanmak durumda sayılan işleri herkes yapar. Bu işleri yapmanın tek bir şekli ve tarzı yoktur. Burada sözü geçen «şekil ve tarz», işin pedagojik yönünü belirler. Aslında yapılan her etkinliğin «olumlu» ve «olumsuz» yönü vardır. Bunu en iyi biçimde kullanacak olan «öğretmenin pedagojik bilgisi»dir. Bunları kısaca şöyle belirtebiliriz :

Not verme : Öğrenciye not vermenin türlü şekilleri vardır. Bunlardan birkaçı şunlardır : (1) Sınıf için belirli olan genel bir «standard»a göre not verme, (2) Sınıfa özgü bir «ölçüt»e göre not verme, (3) Kişinin yeteneklerinde görülen «gelişme»ye göre not verme. Güdüleme bakımından her birinin değeri ayrıdır; yani her biri kişi üzerinde ayrı ayrı etki yapar. Sınıf için belirli standarda göre not verildiği zaman, bundan birçok kişi zararlı çıkar ve öğrenciler üzerinde olumsuz etki yapar. Öğrenciler, dersten, öğretmen-den ve hatta okuldan soğur. Böyle bir yöntemin güdüleme değeri azdır. Böyle bir değerlendirme ile ilgili olarak öğretim programının hemen her maddesinden soru çıkarılır. Böyle bir yola ancak daha yüksek okullara giriş ve yarışma sınavlarında gidilir. Sınıfa özgü bir ölçüte göre not vermede sınıfın yetiştirme düzeyi dikkate alınır. Sınıfta en ileri düzeyde bulunanlara yüksek notlar, daha gerilerde bulunanlara da —durumuna göre— düşük notlar verilir. Uygulamada en çok başvurulan yol budur. Bunun, öğrencileri de öğretmeni de tatmin eden bir yönü vardır. Bu durumda öğretmen, soruyu öğrettiği yerlerden sorar. Öğrenciler de öğrenme durumlarına göre cevap verirler. Bunda da beklediği notu alamayan öğrenciler üzüntüye kapılabilir. Bu da güdülemeyi engelleyici bir rol oynar. Üçüncü şekil not vermede her öğrenci kendine göre ayrı ayrı değerlendirilir. Bu tür değerlendirmede öğrenci eski durumu ile karşılaştırılır. Bu karşılaştırma sonunda ne kadar ileri gitmiş ise —ilerleyiş derecesine göre— bir not verilir.

Kabul edilir ki, güdüleme açısından en iyi değerlendirme budur. Böyle bir değerlendirmede öğrenci, çalışmasının karşılığını tam olarak alır ve bundan bir rahatlık duyar. Daha ileri çalışmalar için kendisinde bir güç ve kuvvet bulur. Böyle bir değerlendirme pedagojik yönden iyi olmakla birlikte, yıl sonunda sınıf geçmeye sıra geldiği zaman, birtakım adaletsizliklere de yol açabilir. Şöyle : Orta zekâlı bir öğrenci, çok çalışması sonucunda 10 numara alırken üstün zekâlı öğrenci, çok çalıştığı zaman, buna verilecek numara kalmaz. Öğretmen bu olumlu ve olumsuz etkileri bilerek uygun bir not verme sistemi kurmak zorundadır. Tabii, öğretmeni bağlayan yönetmelik maddeleri de vardır; ama işin pedagojik yönü de budur.

Bu konuda öğrencileri düşük notlarla yetinmemeye teşvik etmek gerekir. 5 numara ile sınıf geçilebilir, ama hiç kimse böyle bir not ile sınıf geçmemelidir. Çocuğa bu fikri vermelidir. Bunda aileye ve öğretmene büyük ödevler düşer. Arkadaş gruplarında böyle bir kanı mevcut ise, çocuk, bundan kendini kolay kolay kurtaramaz. O zaman aynı etki ve telkini bu gruplara yapmak gerekir. İlk sınıflarda, yüksek not almanın önemi ve değeri rehber öğretmenler tarafından iyice açıklanmalıdır. Çünkü, bu notlar ileride işe yarar. Bunları öğrenciler bilmeyebilirler. Bunlar bilindiği takdirde, öğrencilerde güdüleyici rol oynar.

Öğrencilerin okulda aldıkları notları ailelerine bildirmenin de güdüleyici rol oynadığını söyleyebiliriz. Bu açıdan bizde sömestiri içinde yapılan öğretmen-veli toplantılarının önemi vardır.

Bu açıklamalardan şu sonuca varabiliriz : Okulda öğrencilere verilecek notlar, onları daha çok çalışmaya itici bir nitelik taşımalıdır? Bu da onları kırarak ^{değil,} şekil ve tarzda daha çok öğrenmeye teşvik edecek şekil ve tarzda olmalıdır. Öğrencilerin kendilerine güvenlerini artıracak bir yol izlemeliyiz. Böyle bir tutum ve davranış, okulda öğrencileri güdülemede etkili bir yöntemdir.

Ödüllendirme : Ödüllendirmenin her türlü güdülemeye az çok yardım eder. Kimisi biraz daha az, kimisi de biraz daha çok. Ödüllendirmeleri söz, hareket ve davranışlarla yapabileceğimiz gibi, maddî ve manevî karşılıklar göstererek de yapabiliriz. Fakat, eğitimde maddî ödüllendirmelerin pek etkili olmadığı görüşü vardır. Birincilik, ikincilik gibi ödüllendirmeler, şeref listelerine ya da iftihara geçmelerin bazı durumlarda sakıncalar yapabileceği gözden uzak tutulmamalıdır. Bu amaçla, bazı çocuklar, gecesini gündüze katarak, beden ve ruh sağlıklarını bozabilecek bir duruma düşebilirler. Bunun için eğitimciler etkili güdüleme için en iyi ödüllendirmenin bir burs için söz vermek olduğunda birleşirler. Gezi ve seyahat gibi güdülemeler de aynı amaca hizmet eder.

Eğitim ve öğretimde küçük başarılar için yalın ölçüde yapılacak sözel ve davranışsal güdülemeler yeterlidir. Yerine göre, «aferin», «çok iyi»,

«başaracaksın», «sende yetenek var» gibi bir söz etmek, yahut bir davranış göstermek, öğrenen kimse üzerinde çok büyük etki yapar. Böyle bir güdüleme, belki de öğrencinin yaşamında bir dönüm noktası olabilir. Bir çok büyük adamların yetişmesinde böyle ufak tefek gibi görünen etkilerin çok büyük rolü olmuştur. Bunlar, başarılarında en büyük rolü, kendilerine küçük yaşlarda böyle etki yapan öğretmen ya da eğitimcilerinde görürler.

Kısaca, eğitim ve öğretimde ödüllendirme iyi bir güdüleme aracı ya da öğretmen, bütün bunları bilerek ve çocuğun psikolojik durumunu da dikkate alarak, bu aracı uygun bir tarzda kullanacaktır.

Sınıf geçme ve sınıfta kalma : Bunun her ikisi de okulda öğrencileri güdülemenin birer şeklidir. Sınıf geçme ile öğrenciyi ödüllendirmiş, sınıfta kalma ile cezalandırmış oluruz. Bu, tamamiyle yönetmeliklere bağlı bir husus olmakla birlikte, burada öğretmen de sırasında eğitimcilik rolünü oynayacaktır. Sınıfta kalmak suretiyle öğrencinin uğrayacağı zararları dikkate alarak, öğrenciyi başarabileceği alanlara yönlendirmek ya da yeni sınav hakları vermek suretiyle ortaya çıkacak olumsuz etkiyi ortadan kaldırma çarelerini aramak mümkündür. Sınıfta kalma güdüleme açısından, öğrenciye verilecek son çare olmalıdır. Tabii, öğrencinin çalışmadığı takdirde sınıfta kalacağını önceden bilmesinde, güdüleme bakımından, yarar vardır. Burada belirttiğimiz görüş ve düşünceler, bir eğitici ve öğretmen olarak bize aittir. Bunu öğrencinin bilmesine gerek yoktur.

Yine bu düşüncelerle, kimi eğitimciler, okulda sınıfta kalmaya karşıdır. Bizde de, bir ara, ilkokulda yönetmeliğe böyle maddeler kondu. Fakat güdüleme yönünden olumsuz etki yaptığı da görüldü ve bundan vazgeçildi.

Okuldan uzaklaştırma : Okuldan uzaklaştırma, okulda disiplin kurulu kararı ile yapılan bir işlemdir. Böyle bir maddenin yönetmeliklerde bulunması, öğrenci üzerinde güdüleyici bir etki yapar. Kişiyi davranışlarını denetlemeye zorlar. Bunun bir de olumsuz yönü var. Böyle bir kişi, kimi zaman, kendini bir «kahraman» gibi de görebilir. «Beni okuldan uzaklaştırdılar, ama ben de şöyle şöyle işler yaptım» diyebilir. Bunun için, bu gibi durumlarda, eğitici, bu şekil bir cezayı verirken onun muhtemel sonuçlarını da düşünmek zorundadır. Bu sonuca göre, verilecek cezalarda «katı» davranmak yerine daha «esnek» bir yola gidilebilir.

Okulda sosyal etkinlikler : Okulda sosyal etkinlikler öğrencileri güdüleme bakımından çok fırsatlar sağlar. Bu etkinliklerde çok kez öğretmen ile öğrenci bir arada bulunur. Bu etkinliklerin plânlanmasında ve yürütülmesinde öğretmen-öğrenci işbirliği gereklidir. Bu sırada öğretmen ya da rehber, öğrencileri çeşitli şekil ve tarzlarda güdüler. Öğrencinin kendisi

de bir işi başardıkça kendine güven kazanır. Bu da öğrencinin kendi kendini güdülemesine yol açar. Kişi, başarı gösterdiği, ilgi duyduğu alana doğru yönelir. Kişinin başarıları görüldükçe, başkaları tarafından takdir edildikçe, onda, güdüleme derecesi yükselir. Yüksek derecede güdülemeler, kişide daha çok çalışma ve başarıma isteği uyandırır. Bu çalışmalar sırasında sanat sergileri düzenlemek, okul gazetesi çıkarmak, yıllıklar hazırlamak mümkündür. Sosyal etkinlikler, hiçbir zaman söze dayanmamalı ve işin sonunda ortaya elle tutulan ve gözle görülen bir eser çıkmalıdır. Bunu yapan kimselerde, iş sevgisi artar; işi başarıma azmi kuvvetlenir, kendine güven duygusu artar. Bu da öğrenciyi daha başka etkinlikler yapmaya özendirir; onu güdüler. Öğrencinin bu davranışlarına bir de öğretmenin rehberlik edici etkilerini eklersek, sosyal kollarda öğrencilerin çeşitli alanlara güdülenmeleri için ne kadar fırsat olduğunu kabülde duraksamaya düşmeyiz.

Görülüyor ki, okulda öğrencileri güdülemede, onlara yaptırılacak iş ve çalışmaların ve bu arada öğretmenin rehberlik etkinliklerinin büyük rolü vardır.

Buraya kadar okulda öğrencileri güdüleme şekillerini genel olarak inceleyebildik. Bunun bir de derslerde kullanılan şekilleri vardır. Bunları da bir başka yazıda inceleyeceğiz.